

Парубоцька справа

Марко Черемшина

Такий, гей ясінь, високий та кучерявий. А бгачкий, гей жереповий прут.

Лице, гей зарькою мальоване, на бачках обертається, під шовковим вусом замикається, як братчиків цвіт. Бровами плете дрібні віночки над голубим морем. Як моргне, то днинка сміється. Як гляне, то душа потопає. Як заговорить, то сріблом розкидає.

Кресаня у павах набакир, ремінь цвіткований, сардак наопашки, нагавиці чирчикові, а в білій ручці сопівочка писана.

Відмахне головою вліво, а кучері русявії вже у праве личко плещуть, вже кров у личку грає.

Чиниться, що нікого не видить.

Йде, ніби прихмарений, чобітками порипує, а сопівкою по нагавиці лус-лус.

Пави 'д ньому сонце прикликають, бовтиці дорогу роз-веселяють, прошивка з-під тварі весну розмітує.

Йде парубок над парубками.

Через плечі дві рушніці навхрест, а за ременем хусточка з васильком.

Вся дорога пахне.

Що молодий, що запашний, що красно убраний! Рве очі старим ґаздам та й ґаздиням.

— То наші сини впали від кулі, а він собі, гей готур, похожає!

— То на наших синів була війна, а на него ні, на Федуся пустого!

— То він невісточки наші з віри ізводить!

— Вийде ще й на него змора, чей утруть йому чемері, чабанови тому!

А молодиці та й дівчата десь з-поза воринки, з-поза смерічки та й напротив нього:

*■ Як днував, Федусю-душко?

— Що дієш, Федусику-любчіку?

— Аби-с потривав, Федусику золотенький!

А він ніби не чує, ніби десь далеко гадками мандрує.

А по чобітках паличкою: стук-стук.

А молодиці і дівчата очима: глип-глип та й очі в долину.

А він убік помежи ліщину та й вже пропав, вже над рікою поїть олені під скалами.

Та ще він добре не розглянувся, а на широкій плиті серед рибниці горять мідяні гроші.

Він підходить, гей до пташки, а то циганочка Ція гола рибу ловить.

Зойкнула і саком накрила тесані бедра.

На устах сама вишня, з-під вишні білий цвіт акації сонце кличе.

Очі, гей оті краснокрилі метелики, що з мідяної лелії мід спивають і дрижать перед бурею.

З мармурової шиї вибігають срібні таляри і коралі та й накривають на грудях оті рожеві пупінки винограду.

Тоті пупінки весь рай у цю долину кличуть.

Задрожала, спаленіла і, гей сполошена русалка, ріку перебрела, у зілля пропала.

Скочив раз, скочив другий, а за третім скоком досягнув її на березі серед зілля. А на тім місці, де він її спіймав, стадо сивих голубів крильцями злопотіло...

Гей, не дивуйтеся, запашні зела, голуба кедрини, у ріці піно!

Прижмуріть очі, зелені гори-рокити, сизії орли, Ей, ба чого-ж ти; ріко, той красний вогонь так швидко ізгасила?

А покінець пляя ґонтові побої крізь смєречину сонцем сяють. Чередарюків двір межи оборогами, межи стодолами та межи колешнями із верха аж над село вихилився, бо Федусь іде...

— Ба кого ж ти, Чередарючко, з села виглядаєш, чи свого Чередарюка, чи отого Федуся мальованого?

— Твій Чередарюк, небого, уже ледви з землі встане, либонь не здвигнєси із тої могили під Раранчем з-помежи тисячі камратів.

— Твій Чередарюк най з богом спочиває, а ти покладь високий хрест дубовий на отім роздоріжжю, на котрім ти його на війну виряжала, йому вірність присягала.

— Та хоть ти його при новім ґазді забудеш, то люди не забудуть, будуть його перед хрестом поминати.

— А за тебе муть казати, що молода удовичка сім літ банувала, а як перебанувала, то весілле зробила, вес двір звеселила, приймака собі приймила!

— Лиш то не такий приймак, що у колешни з маржиною ночує, але то такий приймак, що у подушках личком прони-рає...

— Чередарюк ізріс на талані, а Федусь челядина у двір посадила.

— Бо такого легіника таки варт у хату пустити, бо згонить жаль із серця.

— Варт йому в очі подивитися, так як меду напитися.

— Такому парубкові варт гаєм плай прорубати, чічок під ноги настелити, пташки співати заставити.

— Тоту зелену дубину, та й кленину, та й смєречину варт навкруг двора сонцем позолотити, як цей любчик у молодії удовиці на кріселце сяде.

— А як він заспіває, то хата сріблом дзвонить,—а його ґерданові ручки засвічують зорі.

— Лиш йому не перебивайте ви, братчики милі!

— Лиш за ним назирцем не слідкуйте ви, любки молоденькі!

— Та й ти, циганочко Ційо, не збануй на него!

— Най він молодій Чередарючці неба прихилє.

— Най на Чередарюків талан цей файний приймак сідає.

— Проступіться, зорі!

— Поклоніться, гори, най Федусь іде, най Чередарючку сватає...

— Ба хто ж йому доріжку перебігає?

- Ба хто ж його чорними очима потинає?
- Ба хто ж навперед него ледом кидає?
- Чи не тота чорноока Ція білявенькій Чередарючці долю відбирає?
- Лиш не ломи собі свою красну головку, молоденька Чередарючко гозя!
- Не хмарся, файна любко, най Федусь іде, най друга весна твоя розцвітаєся...

II

Пішли в церкві заповіді, пішла селом догана:

- А він знає розлюбити та й знає здурити.
- Йому перли під ногами, а він їх толочить.
- Він із цвіту лиш мід іспиває.
- Його голос: чорна зрада.
- Його серце: писаний камінь.
- Його віра: буйним вітрам міра.
- Аби йому послідна година була!
- Аби його шибеничка не минула!
- Аби його всі громи убили!
- Аби його води утопили!
- Аби його вогні іспалили!
- А як його бола возьме, то най бере і тоту, що його на світ породила.
- Тоту порохню жовту, що ззамолоду навіть циганові голову крутила.
- Тоту старицю послідну, що на багацький талан зуби закусила.
- Тоту зведеницю громадську.
- Та й Чередарючку най грім не минає.
- За тото, що як свого Чередарюка на войну виряжала, то йому віру присягала і тоту віру ізломила.
- За тото, що свою білу лілею запорошила.
- За тото, що Федуся полюбила...

III

Розбіглися дівчата лісами-ізворами, темними ярами. А всі до Федуся на побережниківку. А всі із розвіяними вінками.

- Де ж ти, парубче над парубками?
- Де ж ти, любосте над любостями?
- Де ж ти, вірносте над вірностями? Побережниківка не відчиняється і завертає дівочі голоси на ліси, на трави.
- Лишень Ція мовчить, не голосить.
- Але дівчата ще домів не вернули, а їх деді вже все пере-знали.
- А дедю болить серце за свою дитину.
- Зібралися всі сімнадцять та й Федуся до суду завдали.
- Най знає, як людям шкоду робити.
- Най платить за вінок, за неславу.

- У нас діти чемні!
- Нам люди лучалися!
- Ми гадали, що він годний парубок, а він громадський любас!

Беруть деді доньок навперед себе і ведуть до міста до суду.

- Буде він знати, як нам діти калічити!
- Буде він рідну неньку проклинати, що його на світ породила!
- Буде він пам'ятати, кому дитину кабзувати!
- То раз обмінник!
- То раз кулешінник!
- Смага би його втяла!
- Понад дорогою птаха летить, а все у парі.
- Полянками звір брикає, а все у парі.
- Навіть ота бідна мурашечка будує купину у парі.
- А він збавив сімнайцятро та й забав Чередарючки, тої тополі високої, тої гуски білої!..

Деді межи собою вихвалювали свої доньки попід небеса, а цигана випитували, чого його Ція все усміхнена.

Циган спершу здригнув раменами і відповів, що кожда циганка приходить на світ вже усміхнена, а відтак ударився в чоло і пригадав собі докладно, що перед семи роками був з Цією на храму у Путилові, а як вернув, то застав жінку та й любаса у хаті. Ція розсміялася була, а він вхопив кле-вєць та й ударив жінку в голову коло вуха. Любас утік, а жінка йойкнула та й душу віддала. Та й відтоді Ція все усміхнена, але зато все мовчить і дуже мало говорить. Треба їй великої музики, аби вона охоту дістала. Але як розохотиться, то черевики зараз горять, гет їх перетанцює.

— То у мене така дівчина, гей буря: доки верем'є, то вона тихо, а як зляже негура, то не попадайся їй в руки!

Дівчата подалися наперед і, вдоволені з того, що їх деді перебрали їх журу на себе, перекидалися жартами або співали дівочі співанки.

Ція, сяючи жемчужним чільцем та згардами, співала весільної й біленькими зубками метала цвіт на оливне личко, коли понад дорогу голуби перелітали:

- Ба чому ти, срібна Ціє, весільної завела?
- Бо йду на весіллєчко, зазульки мої пишні, сестрички найсрібніші.
- Один князь нам усім, Цієчко пишненька!
- Князь один, та княгинь забагато...

У суді застали вже Федуся розпертого на лавці, але стерпіли, аж увійшов суддя із писарем.

Суд засів під стіною під білим орлом, повів оком і питає:

- То ти, Федьку, такий майстер?

Дівчата помаркотніли і похилили голови в землю, а деді сердились:

- Що ти, хло ше не признаєшся? Суд дальше питає:
- Признаєшся чи перечиш?

— А ти мав би сумлінне перечити, Федоре?

Дівчата підоймають головки і краєчками очей шлють йому свою погорду.

Суд свого допитує:

— Ну, був чи не був — прирікав женитися чи ні? Деді впадають:

— Де ж би цей не був? Він ціле село перебушував, у него жила живо грає, ой, ще й як грає!

Дівчата червоніють і соромляться. Федусь зазирає кожній дівчині в очі і посміхається. Дівчата м'якнуть, як повісмо, лиш Ція згорда поглядає. Суд хоче писати, що Федусь перечить свою провину, а деді кидаються, як скажені:

— Пани преславні, світлі свічки, най дівчата присягають, най цей друк перед судом не бреше!

Суддя уговкує дедів доганою:

— Ціхо, бадіки, він нічого страшного не зробив, державі акуратне таких треба, аби держава росла, аби множилася!

Деді одерзнулися:

— Як державі таких треба, то ми не боронимо, але нам такі потрібники лишень шкоду роблють.

Суддя лускає кулаком у стіл і кричить, що якраз бадіки брешуть, бо дівчата за такими пропадають і тої шкоди не бояться.

Дівчата накрили очі рукавами, лиш Ція дивиться краєчком ока на Федуся, який по словам судді випрямився і зареготався, начеб глумився над дівчатами і їх дедами.

Бадіки відпалюють судді, що, може, чиїсь доньки раді такій шкоді, але не ґаздівські та й не їх доньки, а суддя поправляється, що їх донькам гонору не відбирає, але най бадіки знають, що за таке діло нікого не вішають, бо то парубоцька справа! Відтак ще раз питає Федуся, чи признає свою провину та чи залагодить маєтком оскорблені дівчата.

Федусь гладить вусок і підсміхається до дівчат, а по хвилі, червоніючись, відрікає:

— Преславний суде! Признаюся до провини з усіма цими дівчатами і всім їм по моргови землі перекидаю, лиш за одну Цію не маю провини ні за макове зерно та її не залагоджу, бо вона тогди була... вибачте... гола...

Вся судова кімната порснула сміхом, а Ція як напротив Федора стояла, так з-під запаски довгий ніж видобула і в один мах його у Федусевих грудях утопила:

— На, маєш голий ніж у серце за мою любу голу, за твою наругу безчесну!..

Федусь захитався та й горілиць на землю повалився, а з-під його серця кровця дівчатам під ноги почюріла...

Дівчата йойкнули, бадіки остовпіли, а суд побілів, як стіна.

А коли відтак шандарі прискочили і виводили надвір усміхнену Цію, то бадіки били кулаками в чоло і нарозумлю-валися:

— Святе ваше, пан судійо, слово, що це парубоцька справа!